

Найважливіше, що науковці і практики значно збагатилися досвідом. Зокрема, завдяки досвіду, набутому ФРС у сімдесяті роки, зроблено два важливі висновки: 1) висока інфляція може серйозно дестабілізувати економіку; 2) Центробанк повинен відповідати за цінову стабільність в середньостроковій перспективі. Виходячи з цього, в країнах з переважною орієнтацією на ринкову економіку вдається зм'якшити бізнес-цикли і утримувати інфляцію під контролем. Відповідно, стабільна монетарна політика розширює можливості сімей та фірм у плануванні, а також збільшує їхню готовність робити інвестиції у підвищення кваліфікації, у фізичний капітал і дослідження, що так необхідні для підтримання неперервного зростання продуктивності праці.

І насамкінець. У період розрядки в 1970-х роках А. Берне приїжджав у Москву. Але побувати у рідному Івано-Франківську не міг, – він був закритим для іноземців містом. Про-

йшло, здавалося б, не багато часу і не лише Івано-Франківськ став відкритим для всіх бажаючих, але й Україна відкрита для світу. А глобалізація економіки, відкриваючи перед нами колосальні, невідомі раніше можливості, робить нас взаємозв'язаними. Ось чому так важливо не лише усвідомлювати цю взаємозалежність, але й не боятися відкривати для себе надбання людства і досягнення наших земляків зокрема.

The article is dedicated to life and scientific activities of the talented researcher of business cycles A. Burns (1904-1987), and his composite outstripping indicators, which have been an essential tool in the prevision of business cycles for almost 80 years. The author emphasizes the urgent character of A. Burns' definition of economic cycle as a specific type of fluctuations in the government's economic activities. Also, very urgent is the issue of the role of cyclical transformations, inherent in the process of reproduction.

УДК 332.1:330.3

Ткач О. В.

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК СИСТЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

У статті здійснено аналіз сутності та ознак сталого розвитку, розглянуто питання участі регіонів в процесі становлення та розвитку системи сталого розвитку.

Ключові слова: *сталий розвиток, економічна політика, економіка використання ресурсів, економіка системного використання, відтворювальна економіка, комплексний регіональний розвиток, суб'єкти сталого розвитку, некомерційні структури, міжрегіональна диференціація, транскордонні та прикордонні регіональні утворення, конкурентоспроможність регіонів.*

I. Вступ. Сьогодення економічного розвитку України ставить питання переходу від економічного спаду до стабілізації економічних процесів, оцінки та аналізу передумови формування чинників, що створюють умови сталого розвитку. Основною передмовою запровадження умов сталого розвитку є визначення суб'єктів, об'єктів, та основних рушійних мотивів, що приймають участь в формуванні,

запровадженні та розвитку процесу сталого розвитку. Процес інтеграції України в глобальну економічну систему неможливий без становлення і розвитку системи сталого розвитку економіки, приведення економічних показників в гармонізований циклічний процес становлення і розвитку з іншими розвинутими елементами глобального економічного простору.

II. Постановка завдання: Провести аналіз виникнення та розвитку самого поняття сталого розвитку економіки. Дослідити основні суб'єкти сталого розвитку та визначити основні передумови переходу до системи сталого розвитку.

III. Результати: Одним із стратегічних напрямків розвитку регіональної політики на сучасному етапі повинна стати реалізація нової, активної ролі регіону як суб'єкта сталого розвитку.

На всесвітній конференції в Ріо-Де-Жанейро в 1992 році сталий розвиток (sustainable development) визнано як «створення соціально-орієнтованої економіки, яка базується на обачному використанні ресурсної бази і охорони

навколишнього середовища, що не ставить під загрозу існування майбутніх поколінь і відповідного задоволення їх потреб. Таким чином в економічну політику вноситься поняття понад тривалого між поколінного виміру [1].

В сучасній науці поняття «сталого розвитку» більше розглядалося через призму екології, але воно безпосередньо стосується та має відношення до загально економіко-соціальних критеріїв. Сьогодні визначення «сталого розвитку» пояснюється як стабільність біохімічних циклів і скорочення диспаратів по всіх рівнях: від глобального до місцевого на основі нової моделі розвитку, що повинна збалансувати економічні, соціальні і екологічні критерії.

Економічний аспект сталого розвитку пов'язаний з переходом від сьогодишньої «економіки використання ресурсів» до економіки їх системного використання. Сьогодні ми маємо справу власне з першим типом економіки, що на практиці означає – перевага короткотермінових активів. Ця тенденція особливо посилюється в умовах становлення і розвитку віртуалізації економіки. Але ресурси – це те, що людина знаходить в середовищі, що її оточує. Тому звідси виникає необхідність поставити питання про цю сферу: біо-, техно- і соціальну сфери, як основного контексту розвитку.

З методологічного боку, це означає визнання ведучої ролі в економічному довготермінових і структурно-технологічних факторів. Тобто сталий розвиток за своїм змістом є нове тлумачення давно знайомого методу відтворювального процесу.

В умовах, коли в сучасній літературі давно затвердилися поняття соціальної та економічної збалансованості господарського розвитку, поняття відтворювального процесу не несло для економістів принципово нового змістовного навантаження. Слід відмітити, що з цим пов'язана і нерідко негативна реакція відхилення цього терміну. Однак, тим важливішим за цією термінологічною оболонкою визначити зміст питання, підтримати рух світової науки і практики управління у відповідно правильно обраному напрямі. Хоча і деякі економісти висловлюються, що вираз «sustainable development» важко підлягає перекладу, але термін «сталий розвиток» увійшов в обіг економічних термінів і безперечно рухається певним кроком в необхідному напрямку [2, с. 77-79].

За змістом ми розуміємо створення економічної системи сталого розвитку, як процес роз-

витку та удосконалення «відтворювальної економіки». Їй відповідає стратегія економічного розвитку, яка базується на нормалізації ресурсних циклів, що передбачає встановлення спільного контролю за процесами відтворення праці, капіталу та природних ресурсів. Необхідність такого контролю щодо застосування до сфери природних ресурсів закріплені відповідними Указами Президента України та Постановами Кабінету Міністрів України [3].

На Заході поняття сталого розвитку «наповнюють новим змістом». Західні економісти, стверджуючи, що шлях до сталого розвитку прокладає тільки ринок і власне – ринок. Але «новий порядок», який складається в системі світової економіки, за оцінками багатьох спостерігачів в реальності нічого спільного з переходом до сталого розвитку не має.

Сталий розвиток може трактуватися як розширення поняття комплексного регіонального розвитку – перехід від міжгалузевої прив'язки окремих виробництв до системного управління всією сукупністю економічних соціально-демографічних і екологічних процесів на певній території, узгодженому вирішенню питань розміщення виробництва і формування населення.

Необхідність переходу до сталого розвитку обумовлюється глибоким розбалансуванням механізмів відтворення. Розглядають наступні напрями відтворювальних процесів:

- відтворення населення;
- відтворення капітальних ресурсів.

Наступним фактором, який диктує необхідність переходу до сталого розвитку є посилення міжрегіональної диференціації.

До позицій міжрегіональної диференціації можна віднести ріст варіації індивідуальних доходів на душу населення, або необумовлена висока концентрація фінансових ресурсів на певних територіях.

Третій фактор, що обумовлює процес сталого розвитку є інституціональний. Це обумовлюється тим, що уява про «автоматизм» ринку справедлива, в дійсності тільки для використання ресурсів. І навпаки, процеси відтворення, в умовах ринкової економіки значно ускладнюються [3].

Вони мають місце по більшій мірі за межами ринку: відтворення трудових ресурсів – в сім'ї і системах освіти, охорони здоров'я і відпочинку; відтворення біологічних ресурсів у відповідних підсистемах біосфер; відтворен-

ня знань та ділових вмінь відбувається в таких некомерційних сферах діяльності як наука і культура. Тобто, як бачимо, вирішення проблеми відтворення потребує створення своєї власної інституціональної структури, основою якої повинні стати регіони як спеціалізовані відтворювальні системи.

Сучасна регіональна економічна наука стверджує, що сьогодні питання про інституціональне забезпечення сталого розвитку не тільки не вирішене, але навіть такого питання і не поставлене.

Науковці стверджують, що головними організаторами такого переходу «суб'єктами сталого розвитку» повинні стати власне регіони [4]. Це визначається об'єктивним місцем основ відтворення – простру взаємодії ресурсних підсистем та наявністю певного ряду суб'єктивних ознак, таких як досвід облаштування території і можливість опору на відповідні наукові і проектні інститути.

Таким чином, якщо сталий розвиток – це перехід від «економіки використання ресурсів» до економіки їх системного відтворення, то роль ведучої ланки в цьому процесі повинні відігравати не виробничі структури – підприємства, а відтворювальні – регіони.

Для цього вони повинні не просто реагувати на пропозиції підприємств, але і самі виступати в якості лідерів економічного розвитку, виділяючи цілісні комплекси оточуючого середовища і окремі ділянки території, спеціально обумовлені для комерційної діяльності.

Суб'єктами відтворювального процесу є регіональні та місцеві адміністрації, які являються з економічної точки зору:

- 1) некомерційними структурами, які орієнтуються на політичні цілі;
- 2) монополісти, оскільки в одному регіоні не може бути двох адміністрацій [5].

З вищеназваного бачимо, що ведучою ланкою в економічній системі сталого розвитку є некомерційні структури.

Регіональне управління в умовах сталого розвитку вступає як процес узгодження та інтенсифікації відтворювальних циклів, а регіональна політика – як процес територіальної організації відтворювальних ресурсів. В порівнянні сьогоднішня мета її діяльності – «вирівнювання рівнів економічних процесів» – створює в дійсності лише тільки «надбудову» на цим фундаментом.

Будь-які дії регіонів, щодо облаштування території і розвитку «людського капіталу» не

принесуть результату, якщо не будуть використані деякі «зовнішні» фактори по відношенню до регіонів умови сталого розвитку. Аналіз цих умов ведеться шляхом розробки різних сценаріїв господарського розвитку регіональних утворень – «інерційного», «сировинного», «відтворювального» та «інвестиційного».

Різні напрямки розвитку господарського комплексу регіону повинні враховувати міжрегіональні міжгалузеві зв'язки всередині країни. Якщо, в умовах становлення незалежної України міжрегіональні міжгалузеві зв'язки розглядалися як передумова становлення та прогресу регіонального розвитку, то в сучасних економічних умовах сталого розвитку необхідна зміна вектору розвитку міжрегіональних міжгалузевих зв'язків на умовах врахування та розвитку міжрегіональних конкурентних переваг, що дозволить врахувати соціально-економічні та природно-культурні особливості регіонів.

В умовах динамічної інтеграції регіонів України в транскордонні та прикордонні регіональні утворення і врахування міжрегіональних конкурентних переваг дасть привід оцінити та спрогнозувати участь українських регіонів з точки зору ефективного використання їх економічного і соціального потенціалу [6].

Особливості світових глобалізаційних процесів, а також тенденції щодо включення країни в різного виду спільні економічні проекти та організації створюють необхідні передумови аналізу конкурентних переваг окремо взятих регіонів та оцінити їх сукупний ефект.

Передумовою ефективності стимулювання сталого розвитку регіонів і досягнення регіональними соціо-еколого-економічними (СЕЕ) системами сталого розвитку є формування свідомої діяльності органів влади різних рівнів, направленої на стимулювання сталого розвитку конкретних регіонів, тобто вибір певного типу політики стимулювання сталого розвитку регіону. Раціональний підхід до вибору політики стимулювання повинен бути спрямований на досягнення стратегічної мети – сталого розвитку конкретного регіону, і враховувати основні ознаки сталості регіональної СЕЕ системи – рівноважність, гармонійність, збалансованість, стабільність, конкурентоспроможність та безпеку [6].

В Україні та за кордоном існують значні напрацювання та практичний досвід щодо розробки та реалізації політики сталого розвитку

регіонів, проте практично не існує поняття політики стимулювання сталого розвитку регіонів як вираженої діяльності, направленої на активізацію внутрішнього потенціалу регіону та досягнення сталого розвитку регіону. Основний акцент у таких дослідженнях ставився на фінансовій політиці сталого розвитку, досягненні конкурентоспроможності регіону та забезпеченні економічної та екологічної безпеки регіону доступними інструментами та методами впливу. Дані дослідження запропонували основоположні засади регіональної політики сталого розвитку регіону, що полягають у свідомій цілеспрямованій, відповідно до стратегії сталого розвитку регіону, взаємоузгодженій діяльності органів державного та регіонального управління, спрямованій на розвиток соціальної, економічної та екологічної сфер регіону.

На наш погляд, політика стимулювання сталого розвитку регіону – це цілеспрямована діяльність органів влади різних рівнів, направлена на активізацію сталого розвитку регіону залежно від рівня сталого розвитку регіону за допомогою адекватного інструментарію стимулювання. Політика стимулювання сталого розвитку регіонів передбачає застосування механізму стимулювання сталого розвитку регіонів.

Механізм стимулювання сталого розвитку регіонів являє собою організаційно-економічну систему інструментів, функцій, методів, що реалізується на регіональному рівні, задля забезпечення стимулювання сталого розвитку регіональних СЕЕ систем. Механізм стимулювання сталого розвитку регіону має чітку логічну взаємопов'язану структуру, що передбачає наявність таких елементів [7]:

- діагностика рівня сталого розвитку регіону – визначення за допомогою запропонованої нами методики рівня сталого розвитку регіону за певний проміжок часу (як правило щорічно) з метою аналізу причин існуючого стану регіону;

- діагностика рівня стимулювання сталого розвитку регіону – визначення за допомогою нами методики рівня стимулювання сталого розвитку регіону за певний проміжок часу (як правило щорічно) з метою впливу на структуру стимулюючих заходів, що застосовується до конкретного регіону;

- визначення цілей стимулювання сталого розвитку регіонів – утвердження набору цілей стимулювання сталого розвитку регіонів, направлених на досягнення сталого розвитку як генеральної мети через досягнення високого

- рівня соціального, економічного та екологічного розвитку;

- вибір політики стимулювання сталого розвитку регіону – вибір оптимального типу політики стимулювання сталого розвитку регіону відповідно до стану сталого розвитку, властивого даному регіону;

- вибір інструментів для реалізації політики стимулювання сталого розвитку регіону – формування набору інструментів стимулюючого характеру, що максимально ефективно сприятимуть досягненню сталого розвитку конкретного регіону;

- контроль за стимулюванням сталого розвитку регіону – відстеження проведення стимулюючих заходів, направлених на досягнення сталого розвитку регіонів України, державними та громадськими організаціями в межах країни та міжнародними установами; виявлення недоліків щодо застосування стимулюючих заходів на практиці;

- пропозиції щодо поліпшення проведення стимулювання сталого розвитку регіонів – рекомендації щодо поліпшення якості стимулювання сталого розвитку регіонів з боку всіх суб'єктів регіональних СЕЕ систем, направлени на зміну законодавства, конкретних дій виконавчих органів з метою досягнення сталого розвитку регіону.

Вагомою складовою механізму стимулювання сталого розвитку регіону є визначення цілей стимулювання сталого розвитку регіонів. В Україні практично відсутня комплексна система менеджменту регіональних систем у напрямку стимулювання сталого розвитку, а використання методів та інструментів стимулювання є не досить дієвим, і реагує лише на серйозні проблеми, передбачаючи лише ліквідацію негативних наслідків дій. Для зростання розвитку соціальної, економічної та екологічної сфери регіону, виходячи із цілей сталого розвитку регіону, повинні використовуватись інструменти стимулюючого впливу та мотиваційні інструменти активізуючого впливу на регіональну СЕЕ систему.

Цілі стимулювання сталого розвитку регіонів повинні складатись з: 1) цілей державної регіональної політики щодо стимулювання розвитку регіонів; 2) цілей мотивації сталого розвитку щодо нарощення внутрішніх резервів для його досягнення. Перший тип цілей повинен враховувати комплекс цілей щодо стимулювання сталого розвитку, що необхідно досягти центральними органами влади для підвищення

рівня сталого розвитку регіонів. Другий тип політики передбачатиме досягнення цілей щодо мотивації сталого розвитку, що реалізуватимуться регіональними та місцевими органами влади для досягнення високих значень рівня сталого розвитку регіону [8].

Основними інструментами стимулювання сталого розвитку регіону можна вважати: інструменти стимулювання сталого розвитку регіону – інструменти стимулюючого характеру, направлені на діяльність суб'єктів господарювання та регіональних органів влади у всіх регіонах для досягнення сталого розвитку, що використовуються державними органами влади; інструменти мотивації сталого розвитку регіону – заходи внутрішньої активізації діяльності господарюючих суб'єктів у соціальній, економічній та екологічній сферах регіону, направлені на досягнення сталого розвитку через застосування мотиваційного підходу до нарощення внутрішніх потенційних резервів конкретного регіону, що використовуються регіональними органами влади.

Методи стимулювання сталого розвитку регіонів представлятимуть найпоширеніші види впливу на розвиток регіональних систем: методи державного стимулюючого впливу та методи внутрішнього мотиваційного впливу. Перший вид стимулювання передбачатиме застосування чітко регламентованих інструментів державного впливу на формування сталого розвитку регіонів для досягнення соціо-еколого-економічного ефекту, максимально високого для всіх регіонів, причому основним суб'єктом проведення такого стимулювання будуть центральні державні органи влади. Інший вид стимулювання спрямований на досягнення соціо-еколого-економічного ефекту в межах конкретного регіону, і передбачає активну діяльність регіональних та місцевих органів державної влади по відношенню до господарюючих структур регіону [7].

IV. Висновки: Підсумовуючи вищевказане можна зробити наступні висновки:

1. Регіон є не тільки суб'єктом сталого розвитку але і ведучою ланкою економіки системного відтворення регіональних ресурсів.

2. Економічна система сталого розвитку базується на стратегії нормалізації ресурсних циклів і встановленні спільного контролю за відтворювальними процесами.

3. Передумови переходу до сталого розвитку обумовлені:

– посиленням міжрегіональної диференціації;

– необумовлено високою концентрацією фінансових ресурсів на певних територіях та ріст варіації індивідуальних доходів на душу населення;

– інституціональним характером процесу відтворення, що вимагає створення власної інституціональної системи, основою якої повинні стати регіони.

4. Некомерційні структури необхідно розглядати як базову ланку сталого розвитку.

5. Конкурентоспроможність регіонів: як міжрегіональна, прикордонна, транскордонна, а також конкурентоспроможність регіонів в глобальному середовищі є основним рушійним мотивом участі регіонів в процесі сталого розвитку.

1 Білорус О. Імперативи сталого розвитку в епоху глобалізації // О. Білорус, Ю. Мацейко // Економічний часопис XXI. 2002. № 3.

2. Галушкіна Т. П. Экономические инструменты экологического менеджмента (теория и практика): Монография Т. П. Галушкіна. Одеса: ИПРЭИ НАН України, 2000. 280 с.

3. Білорус О. Глобальні виміри європейської інтеграції // О. Білорус Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Перспективи розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України в контексті процесів глобалізації (Щорічник наукових праць). Випуск XXVIII / НАН України. Інститут регіональних досліджень. Редкол.: відповідальний редактор академік НАН України М. І. Долішній. Львів, 2001.

4. Voeckemann D. Theorie de Raumplanung. R. Oldenbourg Verlag, Muenchen Wien, 1984.

5. Герасимчук З. В. Регіональна політика сталого розвитку: теорія, методологія, практика: Монографія / З. В. Герасимчук - Луцьк: Надстир'я, 2008. – 528 с.

6. Жарова Л. В. Эколого-экономические основы устойчивого развития производительных сил региона (на примере Автономной Республики Крым) / Жарова Л. В., Хлобыстов Е. В., Чернова Т. Л., Отв. ред. М. Г. Никитина. Симферополь: Издательство "Таврия", 2009. 192 с.

7. Герасимчук З. В. Основи механізму стимулювання сталого розвитку регіону / З. В. Герасимчук, В. Г. Поліщук // Сталій розвиток та екологічна безпека суспільства в економічних трансформаціях / Матеріали Другої наук.-практ. конф. м. Бахчисарай, 23-24 вересня 2010 р. / НДІ сталого розвитку та природокористування, РВПС України НАН України, Кримський інститут КНЕУ ім. Вадима Гетьмана. Симферополь: Фенікс, 2010. 493 с.

8. Ткач О. В. Необхідні передумови сталого розвитку регіону / О. В. Ткач // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Міжрегіональне співробітництво: стан та перспективи : збірник наукових праць. / НАН України Інститут регіональних досліджень / відп. ред. Бойко Є. І. Львів, 2007 Випуск 4 (66) С. 11-16.

The analyses have been providing of sustainable development and investigating the points of the regions participation in sustainable development.